

УДК 624.1:656.078.8

ПРОВІДНІ ВІТЧИЗНЯНІ КОМПЛЕКСИ ЯК НЕОБХІДНЕ ПІДГРУНТЯ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**Чупир О.М., д.е.н.****Сичова О.Є., к.е.н.****Руденко Т.В.***Харківський національний університет будівництва та архітектури*

Обґрунтовано, що стійкість розвитку економіки країни характеризується тенденцією зростання стабільно високих макроекономічних соціально-економічних показників, що можливо за умов підвищення економічного потенціалу основних структуроформуючих галузей економіки, їх адаптивності до негативних і позитивних внутрішніх і зовнішніх впливів національного та глобального характеру. У статті розглянуто джерела забезпечення стійкого розвитку економіки країни, представлена узагальнена модель складових забезпечення стійкого розвитку економіки України. Також розглянуто необхідність забезпечення формування базису структурних трансформацій у майбутньому, якими мають стати розвинуті за світовими стандартами промисловий, будівельний і транспортний вітчизняні комплекси. Обрання промислового, будівельного та транспортного вітчизняних комплексів у ролі ключових структуроутворювальних об'єктів підтверджується вітчизняним і світовим досвідом. Досліджено взаємозв'язок промислового, будівельного та транспортного комплексів у вирішенні ключових проблем розвитку. Розвиток вітчизняного промислового, транспортного та будівельного комплексів обумовлює стійкий розвиток економіки та збільшення конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: стійкий розвиток, економічна система, промисловий комплекс, будівельний комплекс, транспортний комплекс, національна економіка, конкурентоспроможність країни

UDC 624.1:656.078.8

LEADING DOMESTIC COMPLEXES AS NECESSARY GROUND FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY**Chupyr O., Dr.of Econ.Sc.****Sychova O., PhD in Economics****Rudenko T.***Kharkiv national university of building and architecture*

The authors prove that the sustainability of the country's economic development is characterized by a tendency of stable high macroeconomic socio-economic indicators, which is possible in the conditions of increasing the economic potential of the main structure-forming branches of economy, their adaptability to negative and positive internal and external influences with national and global character. The sources of providing the sustainable development of a country's economy have been considered

© Чупир О.М., д.е.н., Сичова О.Є., к.е.н., Руденко Т.В., 2017

in the article. The generalized model of the components of sustainable economic development of Ukraine has been presented. The need of providing the formation of a basis for structural transformations in the future has been also considered. The authors believe that such basis should comprise industrial, construction and transport domestic complexes. The choice of industrial, construction and transport domestic complexes in the role of key structure-forming branches has been confirmed by domestic and world experience. The interconnection of industrial, construction and transport complexes in solving key economic development problems has been investigated. The authors emphasize that development of domestic industrial, transport and construction complexes could cause sustainable development of the economy in the whole as well as increase its competitiveness.

Keywords: sustainable development, economic system, industrial complex, construction complex, transports complex, national economy, competitiveness of the country.

Актуальність проблеми. Стійкість розвитку економіки країни характеризується тенденцією зростання стабільно високих макроекономічних соціально-економічних показників, що можливо за умов підвищення економічного потенціалу основних структуроформуючих галузей економіки, їх адаптивності до негативних і позитивних внутрішніх і зовнішніх впливів національного та глобального характеру.

Стійкий розвиток неможливо забезпечити в окремій країні та на основі акумулювання зусиль тільки в одній або декількох галузях. Зараз в Україні необхідно забезпечити формування базису структурних трансформацій у майбутньому. Ним мають стати розвинуті за світовими стандартами промисловий, будівельний і транспортний вітчизняні комплекси, які, взаємодіючи, створюють необхідне підґрунтя для розвитку. У зв'язку з цим, проблема, що розглядається, є достатньо актуальною.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми ефективності функціонування соціально-економічних систем різних рівнів активно досліджуються економічною наукою. Різним аспектам цієї проблеми присвячено праці закордонних учених: Л. Абалкіна, С. Брю, О. Вугальтера, С. Глазьєва, С. Епштейна, Г. Клейнера, К. Макконнеллі, М. Портера, П. Самуельсона, Р. Фатхутдинова, Й. Шумпетера та ін., а також вітчизняних науковців: О. Амоші, О. Ареф'євої, В. Геєця, В. Диканя, Я. Жаліла, Ю. Жукова, В. Компанієць, О. Криворучко, В. Крючкової, О. Мних, А. Пилипенка, О. Пушкаря, Л. Української, Л. Федулової, В. Шинкаренка та ін. Проте дослідники недостатньо уваги приділяють виявленню

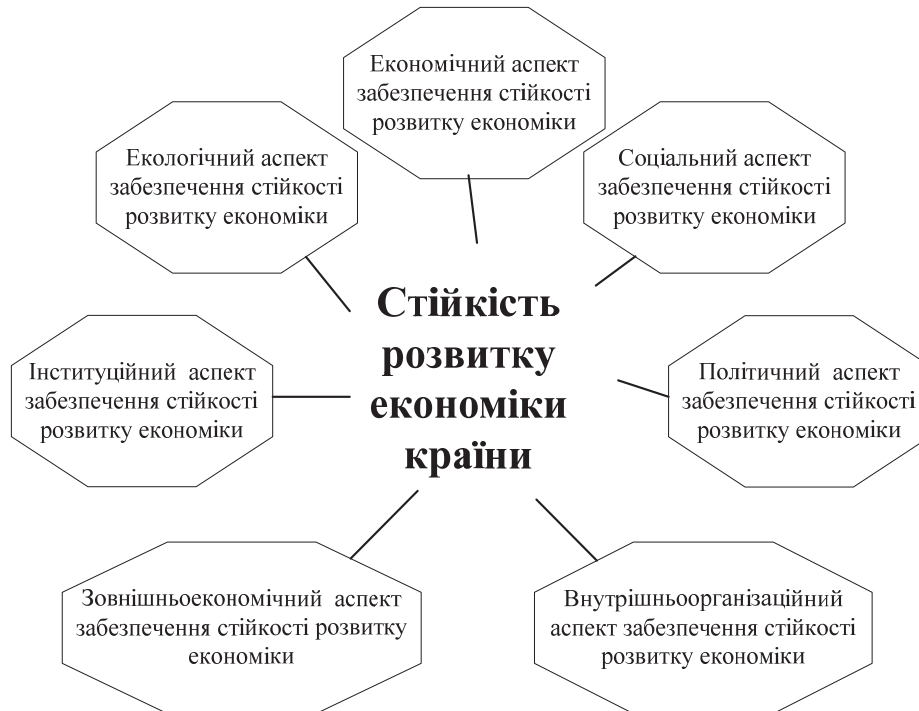
характеру і наслідків впливу процесів функціонування ключових галузей економіки, в тому числі, промислового, будівельного та транспортного вітчизняних комплексів на досягнення стійкого розвитку економіки України. Багато проблем у цьому напрямку залишаються невирішеними навіть у теоретичному плані, зокрема, питання щодо забезпечення стійкості розвитку економіки країни, а також дослідження взаємозв'язку провідних вітчизняних комплексів як необхідного підгунтя у вирішенні ключових проблем розвитку.

Метою роботи є розгляд джерел забезпечення стійкого розвитку економіки країни, розроблення узагальненої моделі складових забезпечення стійкого розвитку економіки України, а також дослідження взаємозв'язку промислового, будівельного та транспортного комплексів як необхідного підгунтя у вирішенні ключових проблем розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Стійкість економічної системи, як її властивість, яка відображає динаміку, є одним із факторів розвитку. Отже, з одного боку, стійкість розвитку необхідно розглядати як збереження позитивної економічної динаміки на новій якісній основі; з іншого боку, варто наголосити на його трактуванні як результату внесення змін у процес управління національним господарством. Розвиток будь-якої складної системи завжди супроводжується втратою стійкості деякими режимами її функціонування та виникненням нових, стійких. Отже, певні системи зникають, виникають нові, які видозмінюються, удосконалюються та потім теж поступаються місцем новим. Такі зміни можуть накопичуватися поступово, а можуть відбуватися стрибками. Формування нових структур супроводжується втратою стійкості попередніх. При цьому система обирає новий стійкий режим, який може наслідувати деякі властивості попереднього, а може суттєво відрізнитися.

Доцільно стверджувати про багатоаспектність проблеми забезпечення стійкості розвитку національної економіки (рис. 1).

Стійкий розвиток неможливо забезпечити в окремій країні та на основі акумулювання зусиль тільки в одній або декількох галузях. Для цього необхідні узгоджені дії учасників світового або національного господарства, які організуються на основі міжнародних і галузевих угод і у формі різноманітних видів кооперації та взаємодії.

*Рис. 1. Концептуальне уявлення про джерела забезпечення стійкого розвитку економіки країни
Авторська розробка*

У межах синергетичних уявлень розвиток економічної системи є якісною зміною її структури та функціонування за рахунок кооперативної взаємодії її компонентів.

Як і будь-яка інша складна відкрита система, остання проходить через чергування стадій порядку й хаосу. Економічна система та її компоненти в нестійкому стані піддаються змінам – флуктуаціям, як і економіка до певної межі може нейтралізувати, чому сприяє стійкість її структури впродовж еволюційного періоду. При перевищенні параметрами критичних значень відбувається стрибкоподібний перехід економіки в якісно інший стан, на нову траєкторію розвитку. Тобто настає розгалуження варіантів розвитку, що має назву точки біфуркації. Таким чином, за зовнішніх умов, що змінюються, еволюція системи є послідовністю різних атракторів, перехід між якими відбувається через нестійкі стани та біфуркації.

Для опису структурних змін у ході економічного розвитку в середині ХХ ст. виникло поняття економічного «злету», який має місце тоді, коли подолані старі стримуючі фактори, швидко зростає виробництво й економіка входить у тривалий період безперервного зростання. У термінах синергетичної економіки такий злет визначається

як катастрофа. Критична фаза злету може займати відносно короткий період часу та характер структурної зміни залежить від структури всієї системи. Зрушення одного фактора не може призвести до структурних змін усієї системи. Як зазначає Занг В. [4, с. 308], існує невірна думка щодо факторів економічного підйому в країнах, які розвиваються. Наука визначає один або декілька ключових факторів структурних змін. Але реалізація тільки однієї стратегії не може викликати зміни в економічному стані країни при неготовності суспільства в багатьох інших аспектах.

Жодні зовнішні зміни не зможуть здійснити на суспільство надмірний вплив, якщо в цілому воно до цього не готове. Виходячи з того, що структурні зміни в економічному розвитку країни визначаються багатьма факторами, то процес трансформації суспільства від одного стану до іншого протікає досить довго.

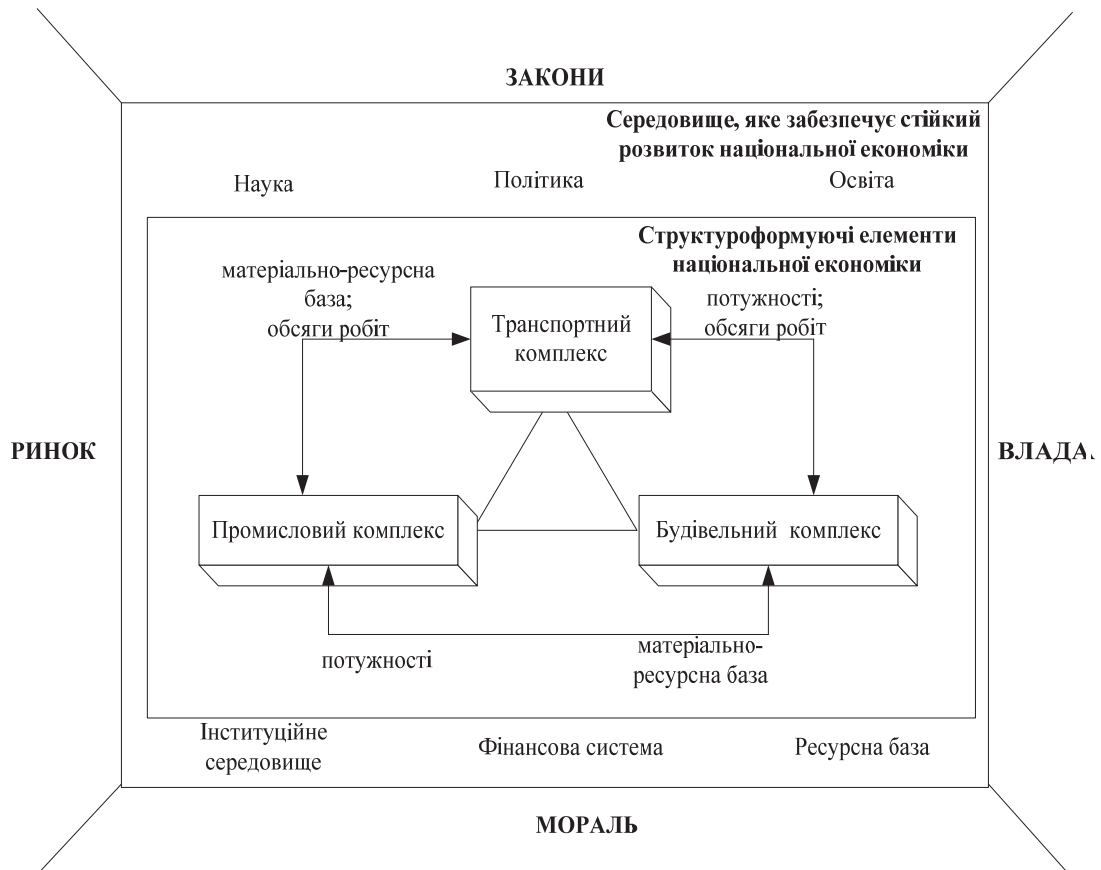
Таким чином, зараз в Україні необхідно забезпечити формування базису структурних трансформацій в майбутньому. Ним, на думку авторів, мають стати розвинуті за світовими стандартами промисловий, будівельний і транспортний вітчизняні комплекси (рис. 2).

Обрання їх у ролі ключових структуроутворювальних об'єктів підтверджується вітчизняним і світовим досвідом.

Промислові підприємства є основними системоутворювальними елементами багатьох інших життєво важливих сфер держави, зокрема, таких: в економічній – базис утворення вартості; бюджетній – джерела наповнення бюджетів; територіальній – місто утворення; науковій та освітній – рушії розвитку, споживачі та джерела знань; соціальній – місце реалізації людських можливостей і забезпечення засобами існування; податковій – джерела надходжень; у фінансовій – мультиплікатори грошей.

Вагомий внесок промислового комплексу в економіку, що сприяє поступовому наближенню якості життя в Україні до рівня технологічно розвинутих країн, визначає його провідну роль і місце у забезпеченні найважливіших стратегічних інтересів держави.

Будівельний комплекс є важелем економічного зростання, оскільки реалізує більшу частину інвестицій в основний капітал усіх галузей виробничої сфери й інфраструктури, фактично формуючи структуру економіки. Саме в цій ролі промислове будівництво на собі відчуває прискорення або уповільнення розвитку інших виробничих сфер і з цих позицій може вважатися індикатором економічної динаміки.

*Рис. 2. Узагальнена модель складових забезпечення стійкого розвитку економіки України
Авторська розробка*

Будівництво залежить від тенденцій на фінансових ринках, соціальної, економічної та фінансової політики держави, зокрема, від методів державного регулювання галузі в умовах ринкових відносин, прямої державної підтримки будівництва. Результати в будівництві залежать від ситуації на ринку землі та земельних відносин, на ринках проектних, посередницьких та управлінських послуг, матеріалів, техніки й технологій, підрядних робіт, ринку послуг з експлуатації будівель. Окрім конкуренції на зазначених ринках, регулюючу роль у формуванні взаємовідносин учасників і результатів будівництва відіграють місцеві та центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші інститути, зокрема, з експертизи та контролю будівництва. Формуючи умови діяльності названих суб'єктів, держава може стимулювати або гальмувати розвиток будівництва.

Цілковитим погоджуючись із В. Куйбідою, будівництво сьогодні маємо розглядати на макрорівні в системі національного господарства як багатогалузевий інвестиційно-будівельно-експлуатаційний комплекс

(будівельний комплекс), а в системі економічних відносин на мікрорівні – як процес конкуренції та взаємодії на об'єктах низки незалежних спеціалізованих суб'єктів ринку з їх інтересами й капіталами. Стратегія розвитку будівельного комплексу, державна політика щодо його підтримки повинні виходити з стратегій соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, яким для своєї реалізації необхідний певний рівень розвитку будівництва – промислового, енергетичного, транспортного, житлово-цивільного тощо. Триєдиною місією держави в нових умовах є регулювання макроекономічної ролі будівельного комплексу, механізму економічних відносин його учасників і забезпечення ефективності проектних рішень. Державну політику щодо будівництва та його підгалузей необхідно формувати на основі пізнання об'єктивних прямих і зворотних зв'язків макро-і мікроекономічних інвестиційно-будівельних процесів, моделювання впливу структури, економічного механізму й показників розвитку інвестиційно-будівельного комплексу на динаміку соціального й економічного розвитку держави та її регіонів, а такої динаміки – на будівництво. Фінансовий механізм будівельного комплексу необхідно вдосконалювати, використавши нові джерела та форми фінансування й досягнувши таким чином балансу цілей стратегічного розвитку та його фінансового забезпечення. Пріоритетні напрями розвитку будівництва мають впливати зі стратегій соціального й економічного розвитку держави, державних і регіональних цільових програм. Результативність та ефективність програм повинні забезпечуватися професійним плануванням і управлінням, упровадженням процедури коригування програм, контролем за фінансуванням і термінами виконання заходів. Необхідно прискорити розвиток ринкових економічних відносин між учасниками будівництва, формування раціональної регіональної структури, інфраструктури і спеціалізації учасників будівництва, структури капіталу галузі та рівня капіталізації, удосконалити систему договірних відносин, формування вартості, ціни і прибутку учасників будівництва, достатніх для їх функціонування й розвитку [6].

Серед елементів трикутника моделі забезпечення стійкого розвитку економіки України немаловажне значення має і транспортний комплекс. Він є одним із найважливіших елементів економічної системи кожної держави. За складністю поставлених завдань, за кількістю зв'язків з усіма галузями господарства він не має аналогів на ринку. Транспортний комплекс України у разі використання його потужності в

повному обсязі може бути однією із визначальних складових бюджету держави. Економічний розвиток промислово-господарських організацій залежить від функціонування транспортних підприємств і тому висуває до них особливі вимоги. Основна функція транспорту в економіці – переміщення вантажів і пасажирів, тобто надання транспортної послуги, яка забезпечує та продовжує процес виробництва товарів. Ринок і транспорт невід’ємні один від одного. Діяльність транспорту сприяє формуванню та розвитку національного та світового ринку, а ринок вимагає вдосконалення виробничого потенціалу транспорту, тим самим підштовхує його до якісних перетворень. Як складова частина інфраструктури суспільного виробництва ефективність діяльності транспорту пов’язана з результатами діяльності всіх галузей національної економіки.

Місія держави в галузі транспорту – створення умов для підвищення якості життя та задоволення потреб людини й економіки через доступ до безпечних, економічних та якісних транспортних послуг. Для її виконання потрібні сучасні інфраструктура та транспортні засоби, що пов’язано з невідкладним вирішенням проблем функціонування різних видів транспорту:

- спад обсягів виробництва товарів, що зумовлював спад попиту на вантажні перевезення;
- недосконалість і нестабільність нормативно-правової бази забезпечення діяльності транспортного комплексу;
- значне й багаторазове зростання цін на транспортні послуги, що призводило до значного зниження доходів транспорту;
- низька конкурентоспроможність транспорту та транспортної інфраструктури на зовнішніх і внутрішньому ринках;
- недостатність обсягів інвестування модернізації, оновлення рухомого складу й об’єктів транспортної інфраструктури.

Викладене вище дозволяє зазначити, що головною метою політики структурної модернізації економіки має стати раціоналізація участі країни в міжнародному та регіональному (європейському) поділі праці, а також оптимізація внутрішньосистемних параметрів економіки з точки зору протидії негативним зовнішнім впливам. Йдеться про побудову виробничо-технологічної структури національної економічної системи, спроможної забезпечувати розвиток передових виробництв та реагувати на зовнішні та внутрішні кризові явища з найменшими втратами ефективності. І в цьому процесі не обійтися без участі будівництва та транспорту (рис. 3).

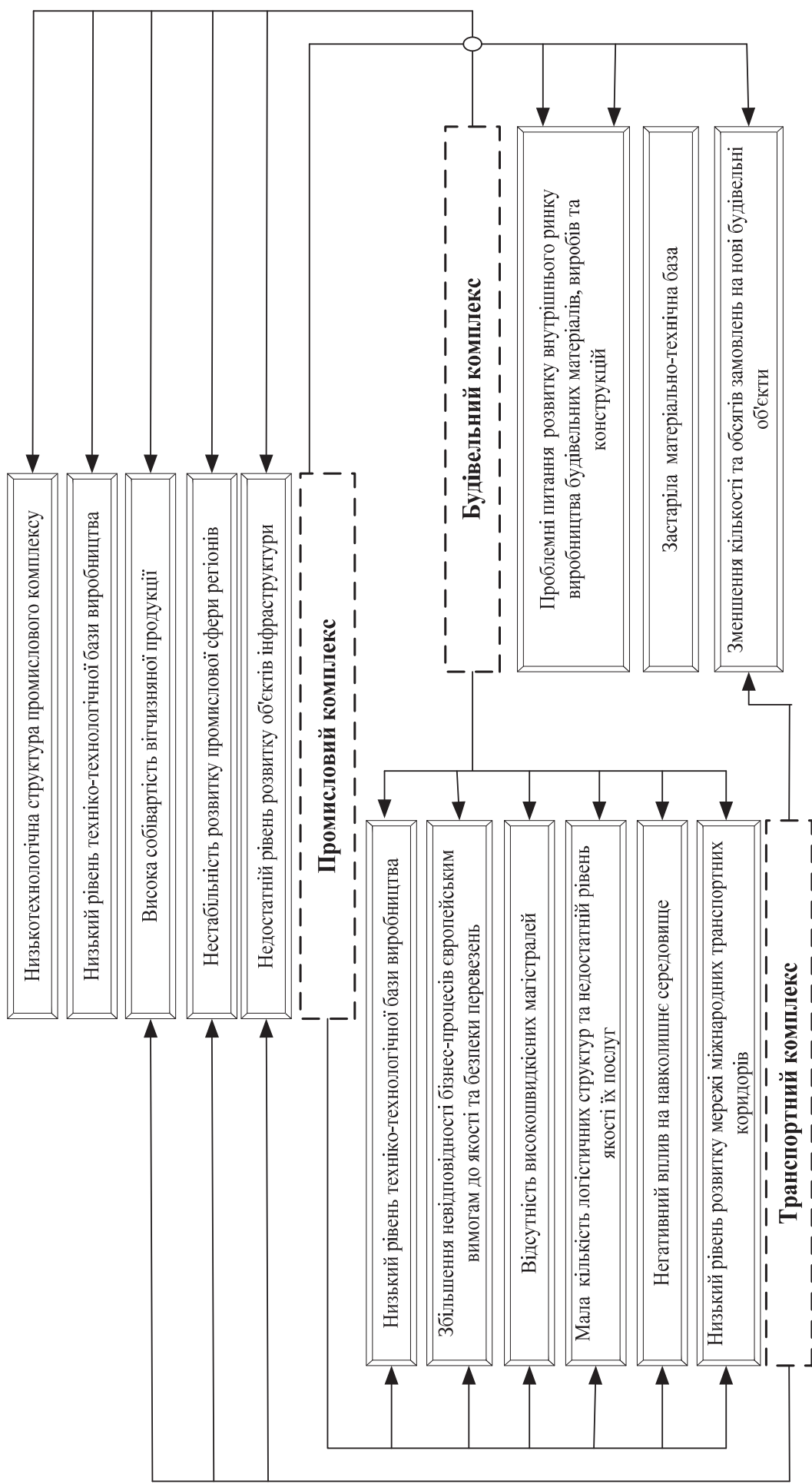

Рис. 3. Схема взаємозв'язку промислового, будівельного та транспортного комплексів у вирішенні ключових проблем розвитку
Авторська розробка

Так, вагома роль транспорту у зниженні собівартості вітчизняної продукції (чисельні додаткові збори, які нараховуються та стягуються в обов'язковому порядку при перевезенні вантажів досягають 20-30 % вартості перевезення, що, в кінцевому підсумку, суттєво збільшує транспортну складову в ціні товару); у стабілізації розвитку промислової сфери регіонів і віддалених територій; у наданні високоякісних логістичних послуг. Такі ж завдання щодо підтримки промислового комплексу України виконує й будівельний комплекс. Але, окрім зазначеного, вагома його роль у підвищенні технологічної структури та техніко-технологічної бази промислового комплексу.

У свою чергу, існує безпосередній зв'язок між ефективною діяльністю промислового комплексу та вирішенням проблем транспортно та будівельного комплексів [5]. Варто відзначити вплив на оновлення матеріально-технічної бази будівельного комплексу, на його ресурсомісткість і забезпеченість сучасними будівельними матеріалами й обсягами робіт. Окрім цього існує прямолінійний зв'язок між ефективністю промислової сфери економіки та вирішеністю проблем транспортно-логістичного комплексу. Він визначається у такому: збільшення рівня техніко-технологічної бази суб'єктів транспорту; покращення якості та безпеки перевезень; пришвидшення руху вантажів і пасажирів за рахунок розробки та впровадження відповідних основних фондів; підвищення якості роботи логістичних структур за рахунок удосконалення складського та термінального обладнання; зменшення негативного впливу на навколишнє середовище; збільшення рівня розвитку мережі міжнародних транспортних коридорів, функціонування яких пов'язано з розбудовою території тяжіння.

Окремої уваги потребує взаємозв'язок інтересів транспортно та будівельного комплексів. Роль останнього бачимо у сприянні реалізації ключових напрямків Транспортної стратегії України, серед яких упровадження швидкісного руху залізницями України, будівництво та реконструкція об'єктів транспортно-машинобудування, транспортно-логістичних об'єктів, розвиток мережі міжнародних транспортних коридорів.

Висновки. Стійкість економічної системи як її властивість, яка відображає динаміку, є одним із факторів розвитку. Для забезпечення стійкості економічної системи необхідно не тільки вирішити актуальні проблеми сьогодення, але й визначитися в довгостроковій перспективі. Необхідно передбачити проблеми та мати достатньо можливостей і

ресурсів для завчасної підготовки до вирішення можливих протиріч.

Таким чином, обґрунтовано, що стійкість розвитку економіки країни характеризується тенденцією зростання стабільно високих макроекономічних соціально-економічних показників, що можливо за умов підвищення економічного потенціалу основних структуроформуючих галузей економіки, їх адаптивності до негативних і позитивних внутрішніх і зовнішніх впливів національного та глобального характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бідняк М.Н. Виробничі системи на транспорті: теорія і практика: монографія / М.Н. Бідняк, В.В. Біліченко. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 176 с.
2. Воронин А.В. Совершенствование системы управления региональным инвестиционно-строительным комплексом : монография / А. В. Воронин. – СПб.: НПК «РОСТ», 2007. – 254 с.
3. Дикань В.Л. Скоростное движение железнодорожного транспорта в мире и перспективы его развития в Украине / В. Л. Дикань // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2010. – № 32. – С. 15–25.
4. Занг В. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории / В. Занг; пер. с англ. Н.В. Островской. – М.: Мир, 1999. – 335 с.
5. Концепція програми створення умов для розвитку внутрішнього ринку виробництва будівельних матеріалів, виробів та конструкцій (затверджена 20 грудня 2011 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>. – Назва з екрану.
6. Куйбида В. Уроки кризиса и обновленное видение строительства [Электронный ресурс] / В. Куйбида // Зеркало недели. – 2010. – № 30. Режим доступу до статті: http://zn.ua/ECONOMICS/uroki_krizisa_i_obnovlennoe_videnie_stroitelstva-59054.html. – Загл. с екрана.
7. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є.Патона. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72с.
8. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь/ за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.